

УДК 929:303.422(045)

Цитування:

Микуланинець Л. М. Біографія митця: від особистісно-творчого досвіду до соціокультурної пам'яті. *Мистецтвознавчі записки* : зб. наук. пр. 2022. Вип. 42. С. 66–70.

Mykulanynets L. (2022). Artist's Biography: from Individual and Creative Experience to Sociocultural Memory. *Mystetstvoznavchi zapysky*: zb. nauk. pr., 42, 66–70 [in Ukrainian].

Микуланинець Леся Михайлівна,
кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри дошкільної
та спеціалізованої освіти
Мукачівського державного університету
<https://orcid.org/0000-0002-6346-6532>
l.mikulaninets@gmail.com

БІОГРАФІЯ МИТЦЯ: ВІД ОСОБИСТІСНО-ТВОРЧОГО ДОСВІДУ ДО СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ПАМ'ЯТІ

Мета роботи – проаналізувати специфіку презентації життєписів знакових постатей різних віків, довести, що вони, ретранслюючи особистісно-творчий досвід митця, виявляють провідні концепти соціокультурної пам'яті людства. **Методологія дослідження** ґрунтується на застосуванні міждисциплінарного підходу з використанням низки методів: аналітичного – вивчаючи джерела, дотичні до проблематики студії; історичного – відновлюючи умови існування креативної особи розмаїтих ер; герменевтичного – інтерпретуючи зміст літописів; біографічного – висвітлюючи багатогранні аспекти побутування маестро; системного – комплексно осягаючи квестію; теоретичного узагальнення – підбиваючи підсумки розвідки та ін. **Наукова новизна.** Вперше національна гуманітаристика представлена працею, яка обґрунтовує взаємозв'язок між буттям майстра й цивілізаційною ситуацією його доби. **Висновки.** Життєпис – унікальний жанр, котрий концентрує вагомий корпус антропологічної інформації, простежує співдію метра, громадськості тощо. Античні взірці фіксують прагнення здобути гармонію, поєднати духовне й матеріальне. Середньовічні – ілюструють християнські постулати, норми благочестя, істинне призначення особи. Ренесансні зразки засвідчують філантропічний злам, секуляризацію, осмислення особи мірою всіх речей. Просвітницькі біографії аргументують домінування раціоналізму, наукових принципів освоєння дійсності. Романтичні описи реалізують ідею значущості митця, його внутрішнього єства, тотожності епохальних явищ і художніх творів. Літописи першої половини ХХ століття знаменують антропологічні трансформації, напруженість, складність, невизначеність. Постмодерні опуси нотують бажання перевідкрити «суб'єктивний світ», довести зв'язаність всього суцього, утвердити свободу від будь-яких догм. Сучасні хроніки майстрів вказують на початок нової європейської ери. Індивідуально-креативні досягнення метра, імплементовані біографією, реконструюють, транслують соціокультурну пам'ять людства. Остання постає сукупністю знань, суспільно значущих відомостей, надбань і механізмів їх поширення, що відображають практику homo sapiens, концептуалізовану розмаїтими опусами.

Ключові слова: біографія митця, особистісно-творчий досвід, історичні епохи, соціокультурна пам'ять.

Mykulanynets Lesia, PhD in Arts, Associate Professor, Preschool and Special Education Department, Mukachevo State University

Artist's Biography: from Individual and Creative Experience to Sociocultural Memory

The aim of the article is to analyse the specifics of presenting biographies of prominent profiles belonging to different eras; to confirm their revealing the key concepts of the humanity's sociocultural memory while retransferring the artist's individual and creative experience. **The research methodology** is based on implementing interdisciplinary approach with a variety of the following methods. The analytical method was used to study references adjacent to the issue of the study; the historical method was applied to renew the conditions of the existence of a creative person from various eras. The hermeneutic method enabled interpreting the chronicles' content; the biographical one helped revealing multifaceted aspects of the master's being. The systemic method was used to comprehensively consider the studied issue, while the theoretical one was applied to summarise the research outcomes. **Scientific novelty.** For the first time ever, national humanitarian studies are represented with the thesis justifying the connection between the master's being and the civilisation circumstances of their era. **Conclusions.** Biography is a unique genre concentrating a profound framework of anthropological information, following the master's and public's collaboration. Antique patterns fix aspiring after obtaining harmony and combining the spiritual and the moral. The ones from the Middle Ages illustrate Christian postulates, holiness norms, and the personality's genuine mission. The Renaissance profiles witness a philanthropic turning point, circularisation, considering the person's essence as universal extent. The Enlightenment biographies justify the dominance of rationalism and the science principles of the reality awareness. The Romanticism chronicles implement

the idea of the artist's significance, of his inner essence and the equality of epoch phenomena and artworks. The chronicles referring to the early XX century reflect anthropological transformations, tension, complexity, and uncertainty. The Postmodernism opuses emphasise the wish to reconsider "the subjective world", confirming the connection between all the existing phenomena, asserting the freedom from any dogmas. Contemporary masters' chronicles indicate the beginning of the new European era. The master's individual and creative achievements implemented via biography reconstruct and transmit the humanity's sociocultural memory. The latter appears as a complex of knowledge, socially significant data, achievements and their extension mechanisms that reflect homo sapiens practice being conceptualised via various opuses.

Key words: the artist's biography; individual and creative experience; historical epochs; sociocultural memory.

Актуальність теми дослідження. Сучасна політична, духовна ситуації гостро ставлять питання усвідомлення, збереження, передачі наступним поколінням ідентичності, ментальних характеристик, цивілізаційного досвіду. Нині українське суспільство опинилося в складних воєнних умовах, коли російський агресор намагається не тільки завоювати наші території, але й переписати історію, знівелювати надбання. За таких обставин вагомості набуває об'єктивна реконструкція подій минулого, що допомагає відстояти цілісність, незалежність, унікальність держави. Одним із дієвих способів досягнути вказаної цілі є осягнення літописів поважних особистостей, які послугували розбудові країни. Здійснюючи опис існування креативної персони, автор одночасно відтворює світогляд мешканців, тим самим сприяє поступу нації.

Аналіз досліджень і публікацій. Вітчизняна біографістика володіє напрацюваннями, котрі комплексно вивчають масштабний діапазон онтологічних явищ. Багатогранні аспекти персоніологічного напрямку гуманітаристики ставали предметом дискурсів поважних вчених, які опанували сутність життєпису (В. Бондарчук, І. Голубович, Г. Винокур, О. Муратова та ін.), методологічні засади жанру (О. Адаменко, Г. Белан, Л. Микуланинець, Т. Попова та ін.), його функції (Т. Гребенюк, Н. Дічек, В. Попик, К. Скляренко та ін.), типологічні особливості (У. Граб, А. Зелінська, С. Ляшко, С. Тишко, В. Чишко та ін.), творчість провідних митців (Т. Гусарчук, Г. Карась, Л. Кияновська, М. Копиця та ін.). Розгляд зазначених розвідок дає змогу констатувати: літопис – універсальна форма поширення суб'єктивного буття, здатна показати складні механізми громадського існування. Розширення змістових меж хронік, подолання вузькопрофесійної спрямованості відкриває можливості інтерпретувати практику homo sapiens.

Мета дослідження – проаналізувати специфіку презентації життєписів знакових постатей різних віків, довести, що вони, ретранслюючи особистісно-творчий досвід

митця, виявляють провідні концепти соціокультурної пам'яті людства.

Виклад основного матеріалу. Біографія – найдавніший жанр, котрий відтворює хронотоп побутування індивідуума, розкриває його досягнення в матеріальній, духовній сферах, рефлексує над душевними переживаннями, архівує цивілізаційне знання.

А. Кошелєв, розглядаючи позиції теоретичної персоніології, виділяє декілька магістральних наукових підходів. Один із них – контекстуальний, представлений студіями, які означають історію особи крізь призму багатоаспектного розвитку суспільств розмаїтих епох [2, 51]. Думка вченого суголосна головній ідеї представленої статті: ми також вбачаємо залежність майстра від ситуації, де він формувався, реалізовувався. Увібравши магістральні засади доби, метр своїми опусами переповідає їх наступним поколінням реципієнтів. Задля підтвердження цієї думки здійснимо короткий огляд еволюції і трансформації біографії, виявимо механізми імплементації вказаного постулату.

Античність поставила фундаментальні гуманістичні квестії, актуальні донині. Питаннями трактатів поставали: походження особи, осягнення сенсу її життя, тлумачення загробної участі. Своєрідний антропоцентризм проявився через прагнення суб'єктивізувати Всесвіт. Хроніки віддзеркалюють філантропічні категорії віку, вони проартикульовані роботами першорядних мислителів (Фалес, Протагор, Платон, Аристотель та ін.).

Індивідуальні літописи ознаменовані суворим схематизмом, слідуванням канонам, типізацією. Їх героям притаманні стали соціальні, психологічні ознаки. Праці не зображували дитинство, юність (характер аналізували поза процесом становлення). Особливу увагу приділено дослідженню внутрішнього ества персонажа, інтимного існування, збагненню мотивів, наслідків діянь тощо. Його доля розкривається в тісному зв'язку з публічним буттям. Перші біографії, маючи провідною ціллю окреслити історію відомої постаті, одночасно повідомляють про

громадський, політичний лад, вподобання носіїв еллінської культури, правила самопрезентації, висвітлюють етичні, естетичні категорії, аксіологічні орієнтації тощо. Античні життєписи, реконструюючи підвалини європейської антропологічної парадигми, сприяють осмисленню епохальних видозмін.

Середньовічна філософія, при домінуванні теоцентризму, проголосила людину подібну Господові. Ця думка задекларувала ціннісний статус особистості, визнала свободу волі, утвердила привілеї над природою, звільнила від влади долі (фатуму). Зазначені ідеї суттєво вплинули на літопис, який представлений агіографічними зразками. Суб'єкти описів – святі, ченці, монахи. Вони реалізували земне призначення – досягли духовного безсмертя.

Персоналогічні дослідження були адресовані розмаїтій аудиторії, переслідували повчальну ціль, а факти викладали захопливим стилем. Праці містять солідну інформацію стосовно потреб тодішнього суспільства, відтворюють повсякденність, ілюструють уклад громадських інституцій та ін. Змістовність «священних біографій» (поняття американського історика Томаса Хеффермана) популяризувала тексти, а подані дані реконструюють міркувань *medium aevum*.

Середньовічні життєписи стали концентратом духовних надбань доби, засвідчили справжнє покликання індивідуума – всезагального блага. Довший час, під впливом міркувань діячів Відродження, атеїстичних мислителів наступних віків, існувало переконання, що означена епоха була варварською, пригнічувала особу, гальмувала поступ *homo sapiens*. Об'єктивне, глибинне студіювання жанру дає можливість розвінчати ці утопії, побачити великий філантропічний потенціал ери. Необхідною є актуалізація соціокультурної пам'яті середньовіччя в реаліях сьогодення, коли окреслюється тенденція подолання розриву між науковим і релігійним світоглядом, визнання рівноправності раціонального, сакрального досвіду.

Ренесанс висуває власних історичних героїв. Ними стали політики (монархи, члени родин), воїни, митці, служителі церкви та ін. Окрім опису їх зовнішності, характеру персонажів, автори намагалися віднайти місію. Любомудри поставили вагомий квесті: хто така особистість, вона велична чи нікчемна? Відповіді пропонують розвідки Ф. Петрарки «Про засоби проти щасливої і нещасної долі», Фаціо «Про переваги і домінування людини», Л. Валла «Про насолоду як істинне благо» та ін.

Роботи тлумачать персону мірою всіх речей, її єство – досконале поєднання природних задатків, доброчесності, моральності, справедливості, вишуканості, благородної душі (що хоче наблизитися до Господа), прекрасного тіла. Філософія позначає синтез християнства, античності. Відбувається відхід від анонімності художньої творчості, утверджується цивілізаційна вагомість майстра.

Гуманістичні студії значно вплинули на побудову життєписів. Вони прагнуть узагальнити та структурувати персоналогічні відомості, тлумачити вчинки персонажа, з'ясувати призначення. Біографії Відродження протоколюють поступовий перехід до секулярної свідомості, хоча про атеїзм тут не йдеться. Мислителі визнають релігію, надають їй провідне значення у вихованні справжнього громадянина. Важливо, що досліджуваний жанр розкриває неповторність, а не пропонує типовий облік тогочасного героя.

У такий спосіб літопис фіксує соціокультурні ідеї доби, проголошує значущість реальної (не ідеалізованої) людини, возвеличує її благородство, фізичну, моральну стійкість; дає усвідомлення цінності таланту, креативних надбань; потяг відкривати нові знання, покликаних слугувати високим етичним цілям тощо. Ці постулати будуть філософським базисом для антропологів наступних віків.

Просвітництво задекларувало трансформацію поглядів на сутність персони, котра інтерпретована як вільна, така, що володіє унікальними рисами (здібностями, темпераментом), довершує власне покликання, діє заради встановлення порядку, всезагального блага. Свобода індивідуума обмежується лише природою, совістю. Наука стає універсальним засобом, спроможним сформулювати, пізнати закони життя. Культура – метод роз'яснення панівних думок віку.

XVII–XVIII століття репрезентують симбіоз уявлень про космос, де мистецтво постає як інструмент аналізу, відображення дійсності, спосіб трансляції єства особи. Вказані процеси посилюють суспільну роль метра, розуміють його своєрідним інструментом, здатним збагнути художні виміри реальності. Ці чинники вплинули на віддзеркалення головних гуманістичних позицій біографії метрів. Вони втілюють суперечності між персонажем, громадським укладом тощо. В історії Європи з'являється не гармонійний, а наповнений сум'яттям суб'єкт, готовий жертвувати своїми вигодами заради високих філантропічних та ін. цілей.

Життєписи Просвітництва демонструють порухи часу «бурі й натиску», передають яскраві напружені характери, визначають духовні аспекти часу.

XIX століття – черговий етап поступу людства. Провідне завдання доби – досліджувати внутрішній мікрокосмос майстра, детально студіювати психологічні переживання, що сприяє усвідомленню закономірностей індивідуального стилю митця, епохи. Оскільки романтизм поетизує діяча, то висвітлення непривабливих сторін побутування, аморальних вчинків вважали недоречним. Відбулася певна міфологізація метра, зумовлена його суспільною значущістю при протоколюванні аксіологічних стандартів.

Мислителями XIX століття, котрі проголосили суголосність культури процесам розвитку цивілізації, стали французькі літератори А. Вільмен й Ш. О. Сент-Бйов. Перший – обґрунтував можливість встановлення паралелей між життєвим шляхом, середовищем, світоглядом маестро. Другий – заснував художньо-біографічний метод, який базується на об'єктивізмі, психологізмі, історизмі. Центральна думка вченого – мистецькі опуси слід розглядати в єдності з інтерпретацією ества персони, її оточення тощо. Резюмуємо позиції філософа: твори ілюструють багатогранні аспекти існування людства, експлікують розмаїті громадські події. Завдяки своєму потенціалу вони постають структурною складовою не тільки хронік діяча, але й соціокультурної пам'яті homo sapiens. Переконавання Ш. О. Сент-Бйов спрямували еволюційну стратегію літописів наступних періодів.

Антропологічний злам першої половини XX століття спонукав науковців переглянути усталені концепти, пов'язані з досягненням змісту, суспільної ролі метра (М. Шелер, М. Бахтін, М. Гайдеггер та ін.). Не вдаючись до масштабного аналізу їх поглядів, констатуємо: епоха розкриває нові перспективи життєпису. Він збагачується індивідуальним підходом до осмислення суб'єкта жанру, опануванням передумов формування і трансформації його буттєвої позиції, бажанням виявити мотиви практики. Кардинально змінюється стиль викладу, сутнісні акценти, покликані простудіювати особистість, яка володіє суперечностями. Цьому посприяло поширення документалістики, що втілювалося через посилення достовірності, залучення розгорнутої доказової бази. Водночас дослідники усвідомлюють відносність будь-якої інформації, неможливість виявити всі

аспекти заявленої квестії. Здобутки, унікальний онтологічний погляд визначають історичну роль майстра.

Нестабільність, напруженість означеного часу яскраво відбилися в літописах митців. Вони доносять пам'ять про: світові війни, жахіття, пов'язані з ними, понівечені долі, закатовані тоталітарними режимами плеяди творців-пасіонаріїв. Разом з тим, біографії засвідчують бажання віднайти гуманістичні орієнтири, виявити модерні художні теми, утвердити вічні духовні цінності.

Постмодернізм, який став наслідком пережитих катаклізмів першої половини XX століття, піддав перегляду філантропічні засади, котрими жило людство попередніх епох. Криза віку втілювалася в біографіях знакових постатей. Хроніки метрів імплементують поєднання елітарного, масового; високого, вульгарного; професійного, аматорського тощо.

Персоналія XXI століття набула статусу універсальної науки, здатної тлумачити багатогранні явища буття. Сучасні західноєвропейські, національні праці, у яких проаналізовано літописи, вказують на їх вплив журналістики, PR-технологій й ін. Дослідники заперечують продуктивність концепцій попередніх ер. Для конструкції власних доктрин вони черпають натхнення в релятивізмі, авторській експлікації усталених постулатів, синтезі, колажі. Акцент виставляється на нетрадиційних оцінках, відсутності однозначності. Облік креативної персони позбавлений міцної моральної основи. Іноді реципієнтові пропонують набір фактів, з яких він самостійно формує онтологію майстра. Зазначені процеси означають мінливість сьогодення, відсутність авторитетів, чіткого бачення прогресу. Ці чинники повідомляють про завершення епохи, входження людства до нової фази поступу. Однак достеменно усвідомлення нинішньої ситуації, об'єктивна інтерпретація культурних трансформацій потребує історичної дистанції, серйозної філософської рефлексії.

Отже, реконструкція приватного життя, внутрішнього світу через біографію митця стає засобом пізнання часу та суспільства. Вказаний жанр не лише виявляє контекст сфери побутування майстра, але й виражає колективні спомини, віддзеркалює вплив маестро на поступ homo sapiens.

Наукова новизна публікації полягає в тому, що в національній гуманітаристиці вперше обґрунтовано взаємозв'язок між буттям майстра й цивілізаційною ситуацією його доби.

Висновки. Проведене дослідження дає змогу стверджувати: життєпис – унікальний жанр, котрий концентрує вагомий корпус антропологічної інформації, простежує співдію метра, громадськості тощо. Античні взірці фіксують прагнення здобути гармонію, поєднати духовне, матеріальне. Середньовічні – ілюструють християнські постулати, норми благочестя, істинне призначення особи. Ренесансі зразки засвідчують філантропічний злам, секуляризацію, осмислення персони мірою всіх речей. Просвітницькі біографії аргументують домінування раціоналізму, наукових принципів освоєння дійсності. Романтичні описи реалізують ідею значущості митця, його внутрішнього єства, тотожності епохальних явищ і художніх творів. Літописи першої половини ХХ століття знаменують антропологічні трансформації, напруженість, складність, невизначеність. Постмодерні опуси нотують бажання перевідкрити «суб'єктивний світ», довести зв'язаність усього суцього, утвердити свободу від будь-яких догм. Сучасні хроніки майстрів вказують на початок нової європейської ери.

Індивідуально-креативні досягнення метра, імплементовані біографією, реконструюють, транслують соціокультурну пам'ять людства. Остання постає сукупністю знань, суспільно значущих відомостей, надбань і механізмів їх поширення, що відображають практику *homo sapiens*, концептуалізовану розмаїтими опусами.

Представлена публікація відкриває перспективи до подальшого розкриття культурологічного та гуманістичного потенціалу життєпису. Актуальними можуть стати розвідки, присвячені вивченню панівних засад віку, на основі аналізу літописів провідних митців. Наукового аналізу потребує проблема співвідношення індивідуального та колективного досвіду при презентації біографії майстрів минулих історичних періодів.

Література

1. Власова Т. І., Кривчик Г. Г. Рецепція біографічного методу в історико-антропологічних студіях. *Антропологічні виміри філософських досліджень*. 2018. Вип. 13. С. 156–164.
2. Дічек Н. П. Біографічний метод як інструмент полікультурного діалогу. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/704483/1/c> (дата звернення 08.09.2022).
3. Кошелєв А. О. Біографічна культура і формування образу історичної особистості в американському суспільстві (поч. ХХ – ХХІ ст.): дис. ... докт. філософ.: 032, 03. Київ, 2021. 223 с.

4. Микуланинець Л. М. Відображення образу епохи в біографії митця. *Fine art and culture studies*. 2022. №1. С. 142–147.

5. Микуланинець Л. М. Втілення категорій постмодернізму в біографії митця. *Мистецтвознавчі записки* : зб. наук. пр. 2022. Вип. 41. С. 91–95.

6. Муратова О. В. Біографія як форма пізнання особистості митця: сутність, аспекти, інтерпретація. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Філологія*. 2020. № 46, т. 3. С. 94–97.

7. Онуфрієнко О. Наукова біографія митця в культуротворчому контексті. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/26625/1/Олена%20ОНУФРІЄНКО.pdf> (дата звернення: 08.09.2022).

8. Священко З. В. Зародження історичної біографістики за доби Античності та Відродження. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/603/1/Zarodzhennya_biografistyky.pdf (дата звернення: 10.09.2022).

References

1. Vlasova, T. I., Kryvchik, Gh. Gh. (2018). The reception of biographical method in historical and anthropological studies. *Antropologichni vymiry filosofskiykh doslidzhenj*, 13, 156–164 [in Ukrainian].
2. Dichek, N. P. (2016). As a method Byohrafycheskyy tools polykulturnoho dialog. Retrieved from: <https://lib.iitta.gov.ua/704483/> [in Ukrainian].
3. Kosheljev, A. O. (2021). Biographical culture and shaping the image of a historical personality in American society (the early XX – the XXI centuries). Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
4. Mykulanynets, L. (2021) The reflection of the epoch's artistic image in an artist's biography. *Fine Art and Culture Studies*, 1, 142–147 [in Ukrainian].
5. Mykulanynets, L. (2022). The embodiment of postmodernism categories in the artist's biography. *Mystetstvoznavchi zapysky*: zb. nauk. pr., 41, 91–95 [in Ukrainian].
6. Muratova, O. Biography as a form of cognizing an artist's personality: the essence, aspects, and interpretations. *Naukovyj visnyk Mizhnarodnogho ghumanitarnogho universytetu. Filologhija*, 46, 3, 94–97 [in Ukrainian].
7. Onufrijenko, O. (2011). The artist's science biography within the cultural and creative context. Retrieved from: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/26625/1/Олена%20ОНУФРІЄНКО.pdf> [in Ukrainian].
8. Svjashhenko, Z. V. Historical biographic studies genesis within the Antiquity and Renaissance periods. Retrieved from: https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/603/1/Zarodzhennya_biografistyky.pdf [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 10.10.2022
Отримано після доопрацювання 11.11.2022
Прийнято до друку 18.11.2022